

2022-12-16

Dnr: 4.2.1-2022-1294

Kulturdepartementet

Sametingets yttrande gällande betänkande av Kreativa Sverige! SOU 2022:44 (ert dnr: Ku2022/01357)

Sametinget har tagit del av betänkandet och välkomnar en nationell strategi. Beskrivningen av problembilden för företagen i de kulturella och kreativa branscherna och vilka åtgärder som behöver vidtas stämmer väl överens även för de samiska företagen. Underlagen till vårt yttrande grundar sig på de politiska styrdokument¹ som behandlar samisk kultur och samiska näringar. Sametinget delar betänkandets förslag och kommenterar de prioriteringar som föreslås. Samtinget kommenterar särskilt kapitel 4.s som behandlar samiska behov av utveckling.

Prioritering 1 Den centrala prioriteringen – tydligt tvärvetenskapligt ansvar för kunskap, synergier och samverkan

Sametinget konstaterar att förvaltningen (ansvar och resurser) av de samiska kulturfrågorna för närvarande är utspridd på ett flertal departement och dessutom ett antal statliga myndigheter, såsom Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna, Regionerna, Institutet för språk och folkminnen med flera. Fragmentiseringen av de samiska kulturfrågorna medför en risk för att frågorna får en lägre prioritering inom dessa verksamheter. För att komma tillrätta med detta problem behöver Sametinget få ett samlat totalt förvaltningsansvar och därmed även resurser för samisk kultur och kulturarvsfrågor. Detta behöver även vara kopplat till företagsamheten då de kulturella och kreativa företagen ingår som en viktig del i det samiska näringslivet.

Bristen på statistik för de samiska näringarna

Bristen på offentlig statistik om samiska näringar är en bidragande orsak till att samiskt näringsliv ofta exkluderas i regionala och nationella näringslivsplaner, program och strategier. Utan offentlig statistik om samiskt näringsliv och företagande går det inte att säga hur omfattande det samiska näringslivet är, vilka verksamheter som ingår eller hur stora företagen är. Bristen har påtalats av OECD:s landrapport,²

¹ Förslag till Näringspolitiskt handlingsprogram 2022 – 2025 samt Kulturpolitiskt handlingsprogram

² OECD-rapport Att involvera urfolket samerna i regional utveckling i Sverige, 2019

som menar att avsaknaden av statistik gör att samiskt näringsliv blir mindre synligt och får svårt att få tillgång till de stöd, service och resurser som andra företag kan ta del av.

Prioritering 2 Förnyelse av rådgivning, kapitalförsörjning och innovationsstöd

I likhet med andra kulturella och kreativa näringar upplever företag inom samiska näringar samma okunskap och brist på förståelse när det gäller affärsrådgivning, vägledning och mentorskap hos finansiärer och offentliga näringslivsaktörer. Den samiska företagsstrukturen består i huvudsak av mikroföretag. Sápmi är dessutom vidsträckt och det är långt mellan företagen oavsett det gäller samiskt hantverk, turism/besöksnäring, design, mat, musik eller annat. Avstånden gör det svårt att bilda företagskluster inom samma bransch. Det finns en avsaknad av hjälp och samordning för de olika branscherna och behovet att utveckla egna organisationer för att tillvarata och förenkla företagets vardag är stort. Permanent grundfinansiering för samiska branschorganisationer för att dessa i sin tur ska kunna driva den samiska näringslivsutvecklingen framåt och vara till hjälp skulle vara en lösning.

Nya och etablerade samiska företag skulle kunna växa och utvecklas utifrån innovativa produkter, tjänster och varor baserade på bland annat samisk traditionell kunskap. I likhet med övrigt näringsliv är samiskt näringsliv och företagande i behov av att i framtiden hitta nya innovativa lösningar till exempel genom nya tekniska lösningar, nya tjänster och nya metoder och processer inom exempelvis småskaligt slakt- och förädling, samiskt hantverk, samisk turism, duodji/vätnoe för att växa och utvecklas.

Prioritering 3 Långsiktigt och snabbt på upphovsrättens marknad

Sametinget delar målsättningen angående prioritering 3 då upphovsrätten är en bärande del för samernas immateriella rättigheter så som varumärkesskydd mot plagiering av samiska kulturella uttryck och samisk traditionell kunskap. Idag nyttjas samernas traditionella symboler, bland annat från trumman, som varumärken för företag utan bäring i det samiska samhället. Inom duodji (samisk slöjd) förekommer plagiering av samiska alster som marknadsförs som "sameslöjd". Det är en stor uppgift för det samiska samhället att finna ett acceptabelt skydd för duodji och därmed säkra avsättningen för samernas produkter. Denna fråga är även prioriterad av Samiskt Parlamentariskt Råd, som är Sametingen i Sverige, Norge och Finlands gemensamma organ.

Prioritering 4 Export, internationalisering och värdeskapande utomlands

Sametinget delar betänkandets målsättningar men har är fokuserat på den inhemska marknaden.

Prioritering 5 Hållbar arbetsmarknad och kompetensförsörjning för alla

Ut ett urfolksperspektiv är det angeläget att de samiska näringarna stärks och utvecklas dels med den traditionella kunskapen i fokus men också för att stärka företagsamheten på landsbygden. Av den anledningen är det av viktigt att fortsatta utvecklingsinsatser genomförs för att möjliggöra de samiska näringarnas överlevnad. En vital förutsättning för

att få de olika verksamheterna att vara ekologiskt, kulturellt, socialt och ekonomiskt hållbara, är att det samiska näringslivet tillförs ekonomiska medel.

Den samiska företagsstrukturen består i huvudsak av mikroföretag. Sápmi är dessutom vidsträckt och det är långt mellan företagen oavsett det gäller samiskt hantverk, turism/besöksnäring, design, mat, musik eller annat. Avstånden gör det svårt att bilda företagskluster inom samma bransch. Det finns en avsaknad av hjälp och samordning för de olika branscherna och behovet att utveckla egna organisationer för att tillvarata och förenkla företagens vardag är stort.

Noterbart är att företagen inom kulturella och kreativa näringar har ofta svårigheter med kapitalförsörjning och lånemöjligheter för att kunna utveckla företagsidéer och innovationer och för att kunna växa och investera. Finansiärer och offentliga näringslivsaktörer saknar också i många fall både kunskap om och förståelse för behovet av anpassad affärsrådgivning, vägledning och mentorskap för företag inom dessa näringar. Företagare inom kulturella och kreativa näringar upplever ofta att de befintliga företagsfrämjarna varken har kunskap eller tjänster anpassade till deras näringar³.

Just mångfalden av intäktskällor anses vara ett av de mer grundläggande dragen i samiskt näringsliv och därför kan det många gånger vara svårt att särskilja de olika delarna åt. Företag inom samiskt näringsliv passar ofta inte in i traditionella mallar för företagsstöd till exempel, för att de rör sig mellan olika verksamheter med sinsemellan olika logiker. En företagare kan till exempel ha duodji (samisk slöjd) som viktig biinkomstkälla till sitt renskötsel företag.

Prioritering 6 Platsens betydelse för kulturella och kreativa verksamheter (och tvärtom)

Det samiska närings- och kulturlivet är en viktig grund för både utveckling och tillväxt i Sápmi. I flertalet av inlandskommunerna i Sápmi och i de nordliga delarna av Sverige är samiska näringar en betydande samhällsmotor för att samhällsservicen till kommun- medborgarna ska kunna upprätthållas⁴. I regionernas utvecklingsplaner anges samiskt näringsliv som en kulturell tillgång, men få uttrycker konkreta åtgärder/insatser för att stärka och utveckla det samiska näringslivet och samiska företag. Det strukturella osynliggörandet av samiskt näringsliv och samiska företag som trots allt är en viktig samhällsmotor i norra Sveriges inland – bidrar till att samiskt näringsliv och företag har svårigheter att växa och utvecklas. Kulturutövare i allmänhet är vana att samarbeta även över kulturgränser. Tillgång till gemensamma lokaler, etc. främja samarbete med andra och bidrar till nya spännande verksamheter.

Samiska behov av utveckling

Sametinget delar betänkandets beskrivning av samiska behov och är glad över att de samiska behoven lyfts särskilt men vill passa på att ytterligare bredda bilden.

³ Regeringskansliet 2009 samt direktiv för Nationell strategi för kulturella och kreativa näringar 2021

⁴ Rennäringen - en miljardindustri, Benerik Företagskonsult, 2014

Samisk kultur och näringsliv hör ihop och kan inte utskiljas från varandra. Dagens moderna samiska näringsliv vilar på vår historia, traditioner och värdegrunder som utgör fundamentet i vår kultur. Det ena är beroende av det andra och måste samverka för att fungera.

För Sametinget är det viktigt att skapa förutsättningar för att stärka och utveckla ett levande samiskt kultur- och näringsliv. Ett levande och starkt samiskt kulturliv stärker samisk samhörighet och identitet samtidigt som kulturen som näring bidrar till ett aktivt lokalsamhälle där folk vill leva och bo. Stärkandet och uppbyggnaden av samiskt näringsliv är en grundförutsättning för ett starkt och levande samisk konst- och kulturliv. Det kan vara verksamheter som rör scenkonst, slöjd- och konsthantverk, litteratur, utveckling av kulturella näringar, idrott, samiska näringar, språkrevitalisering, árbediehtu - traditionell kunskap och samisk matkultur. Kulturaktiviteter har därför en viktig roll i det samiska samhället inte bara som kulturyttring utan också som ett sätt att leva och leva på – att få sin utkomst från. Samisk kulturutövning skapar tillhörighet, trivsel och livskvalitet men även arbetsplatser med samisk kultur som grund.

Samisk kultur som näring

Inom det samiska kulturlivet växer nya näringar fram. Begreppet kulturella och kreativa näringar innefattar enligt Tillväxtverkets definition följande områden: arkitektur, dataspel, design och formgivning, film, foto, konst, kulturarv, litteratur, media och marknads-kommunikation, mode, musik, scenkonst, slöjd och hantverk samt upplevelsebaserat lärande.

Många samiska konst- och kulturarbetare, som livnär sig på kulturella näringar, bor i glesbygd. Detta är ett område med stor utvecklingspotential som inte bara är till fördel för den enskilde kulturarbetaren men också till fördel för utvecklingen av landsbygden. Ett ökat utbud av samiska produkter kan vara avgörande för bibehållande av den samiska kulturen och näringsverksamheten.

Den samiska näringslivsstrukturen består i huvudsak av småföretag. Sápmi är dessutom geografiskt vidsträckt och det är långt mellan företagen oavsett det gäller samiskt hantverk, turism/besöksnäring, design, mat, musik eller annat. Avstånden gör det svårt att bilda företagskluster inom samma bransch. Det finns en avsaknad av hjälp och samordning för de olika branscherna och behovet att utveckla egna organisationer för att tillvarata och förenkla företagens vardag är stort. Permanent grundfinansiering för samiska branschorganisationer för att dessa i sin tur ska kunna driva den samiska näringslivsutvecklingen framåt och vara till hjälp skulle vara en lösning. Det är viktigt med gemensamma mötesplatser och noder där företagen kan verka men det är också av vikt att de samiska företagen får stöd i form av rådgivning, kompetensutveckling etc. och kanske är det just uppbyggnad av resurscentra som kan innefatta allt detta och som kan bidra till utveckling av samiskt företagande inom de kulturella och kreativa branscherna.

I yttrandet har deltagit Susanne Idivuoma, avdelningschef Samisk kultur.

Med vänlig hälsning

Lars-Ove Sjajn
Tf Kanslichef

Ingela Nilsson
Avdelningschef samiska näringar